

Eskubide kulturaleri eta garapen jasangarriari egiten zaien ekarpena

Begoña Guzmán Sánchez
Gizarte-eraldaketarako kulturaren arduraduna
UN Etxea – UNESCO Sustatzeko Euskal Herriko elkarte
b.guzman@unetxea.org

Ekarpena 2022ko apirilaren 27an bidali zen.

I. Garapenaren kulturak

Egilearen iritziaren arabera, garapenak helburu izan behar du gizarte bidezkoagoak, berdinzaleagoak, baketsuagoak, feministagoak eta sortzaileagoak elkarrekin eraikitzea, aldaketaren eta eraldaketaren bultzatzaile gisa hartuta kultura, hezkuntza, ezagutza zientifikoa, espiritu kritikoa, elkar ulertzea, jakintza hedatzea eta giza eskubideak.

2030 Agenda aukera bat da Euskadirentzat, zeren guztiz bat baitator gure lehentasunekin: pertsona guztiei funtsezko zerbitzuak bermatzen dizkien giza garapena, eta kalitate handiagoko enplegu-aukerak sortzen dituen hazkunde jasangarria. Horixe da hazkunde eta gizarte-ongizatearen euskal eredia, eta orain indartu egiten da Euskadi Basque Country 2030 Agenda honen aurkezpenarekin. (...) Nazio Batuen Erakundeak munduaz duen ikuspegia konpartitzen dugu: pertsonengan zentratutako mundu bat, planetaren babesarekin eta bizikidetzak baketsuarekin konprometitua, aliantza- edo itun- eredu baten bitartez oparotasuna lortzeko gaitasuna duena. Agenda honek Euskadiren etorkizuneko ikuspegia definitzen du, bai tokiko jokalekuan eta bai jokaleku globalean. Erronka bat da, beraz, eta geuk “auzolan” espirituarekin erantzun behar diogu, hau da, guztion ongia lortzera zuzendutako elkarlanarekin.

Hala dio Iñigo Urkullu lehendakariak *Euskadi Basque Country 2030 Agendaren* hitzaurrean.

* *Auzolan (herri-lana esan nahi duen euskal hitza).*

XI. Legegintzaldiko (2016/2020) Gobernu Programaren ardatz nagusietako bat Giza Garapen Jasangarria izan zen. 2018ko apirilaren 10ean, *Euskadi Basque Country 2030 Lehen Agenda* onartu zuen Gobernu Kontseiluak, eta Gobernu Programako 93 konpromisorekin lotu zituen 2030 Agendaren 17 helburuak eta 169 helmugak.

2030 Agenda Euskadiko sare sozial eta ekonomikoan dauden sektore guztietan sustatzeko asmoz, 2019an talde pilotu bat sortzea bultzatu zuen Eusko Jaurlaritzak, EUSKADI 2030 GUNEA izenekoa. Talde horretan 17 erakunde daude, eta hainbat sektore ordezkatzan dituzte, hala nola hezkuntza, industria-sektorea, elkargo profesionalak, erakunde publikoak, hirugarren sektore sozialeko erakundeak eta zentro teknologikoak, eta ekonomiaren, gizartearen eta ingurumenaren esparruak hartzen dituzte guztien artean.

Talde pilotu horrek izan zuen lehen eginkizunetako bat izan zen GJHak Euskadiko testuinguru ekonomiko, sozial eta ingurumenekora eramateko modua ezartzea, sektore guztien ikuspegia kontuan hartuta eta haien ezagutza eta esperientzia eskainita, horrela, *Euskal Erakundeentzako*

Gida Praktikoa. Nola ezarri 2030 Agenda eta Garapen Jasangarrirako Helburuei lagundu gidaren bidez, orientazioa eta tresnak eman ahal izateko, EAEko edozein erakundek ekin diezaion 2030 Agendari.

Legegintzaldi honetan (2020-2024) Trantsizio Sozialaren eta 2030 Agendaren Idazkaritza Nagusia sortu zen, Lehendakartzaren egitura instituzionalaren barruan, 2030 Agendarekiko konpromisoarekin lotutako estrategiak eta jarduerak dinamizatu eta koordinatzeko, Eusko Jaurlaritzaren barruan eta Eusko Jaurlaritzatik.

Idazkaritza horri dagokio gizarte-egoera berriak aztertzea, sail arteko eta erakunde arteko jarduerarako proposamen berriak identifikatzea eta koordinatzea, esperientzia pilotuak bultzatzea, aliantza instituzionalak, sozialak eta nazioartekoak dinamizatzea, eta politika publikoen esparru hori jendarteaz zabaltzea eta sustatzea.

Euskal erakunde guztiek lehentasun gorena ematen diote eraldaketarako eta elkartasunerako konpromiso global eta tokiko horri. Eusko Jaurlaritzak *2030 Agendaren Lehentasunen Euskal Programa* onartu du, legegintzaldi honetan zehar arlo horretan izango duen jarduera planifikatzeko, eta proposatu du 2030 Agenda aurrerapenerako eta berdintasunerako gizarte-kontratu gisa partekatu ahal izatea Euskadin.

Konpromiso eragileak eta zazpi proiektu enblematiko definitu dira *Programa* horretan.

<https://www.euskadi.eus/programa-vasco-de-prioridades-de-la-agenda-2030/web01-a2lehetr/es/>
2030 Agendaren parte izan behar dute eta haren sustapenaren arduradun sentitu behar dute lurraldean dauden eragile, erakunde eta sektore guztiek. EAEko Foru Aldundiekiko eta Udalekiko konpromiso instituzionala bultzatzen da. 2030 Agendaren "lokalizazioa" sustatzen ari da, eta *Tokiko 2030 Agenda – Udalsarea 2030* ekimena azpimarratu behar da. Ekimen horretan, 2021-2024 urteetarako tokiko sustapeneko 15 proiektu identifikatu dira, garapen sozialari, ekonomikoari, ingurumenari eta gobernantzarari lotutako lau helburu handiri laguntzeko.

Konpromiso soziala ere bultzatzen ari da. Gizartea eta bertako gizarte-eragileak ere 2030 Agendarekiko konpromisoaren protagonista dira. Hona hemen azpimarratu beharreko adibide batzuk:

Garapen Jasangarriaren aldeko Arabako Aliantza 2030, Arabako Foru Aldundiak sustatua. Aliantza horrek ikusgai jarri nahi du eta aintzatetsi egin nahi du hainbat eragilek lurraldean egiten duten lana eta hartu duten konpromisoa planetarekiko errespetuzko oparotasunaren alde, eta ahaleginak batu nahi ditu lurralde gisa aurrera egiteko, betiere inor atzean utzi gabe.

Agendak konpromiso komun eta unibertsala eskatzen du, eta Arabak berriazko erronkei egin behar die aurre garapen jasangarriaren bilaketa globalean. Hori dela eta, baliabideen eta jarduera ekonomikoaren arloan dituen eskumenen esparruan, bere helmuga propioak zehazten ditu, Garapen Jasangarrirako Helburuei (GJH) atxikita. Besteak beste, ALIANTZAn, elkar hartuta, lan egiteko konpromisoa hartu dute, inor atzean utziko ez duen Araba bat eraikitzeko.

Aliantza horretan daude administrazio publikoak, hirugarren sektorea, sektore pribatua, ikastetxeak, kultura-eragileak eta sareak, besteak beste. Arabako Aliantza horren parte da UNESCO Etxea, eta 4. eta 16. GJHetarako lantaldeetan hartzen du parte. <https://ods.araba.eus/es/>

EHU 2030 Agenda. Euskal Herriko Unibertsitate Publikoaren estrategia da, GJHei egiten zaien ekarpena zehazten eta neurtzen duena, prestakuntza, ikerketa eta ezagutza-transferentzia baliatuta. <https://www.ehu.eus/es/web/iraunkortasuna/ehuagenda-2030>

2030 Agendaren Lehentasunen Euskal Programaren esparruan, *Euskadiko Gizarte Trantsizioko eta 2030 Agendako Eragile Anitzeko Foroa* sortu da, sail arteko eta erakunde arteko gobernanta-mekanismoak ezartzeko eta lankidetzeta eta parte-hartze publiko, pribatu eta soziala bultzatzeko. Eusko Jaurlaritzako Sailen, hiru Foru Aldundien, EUDELen (Euskadiko Udalen Elkarte) eta hiriburuetako udalen topaguneak eratzen dira foro horretan, bai eta lankidetzeta publiko-pribatuaren ordezkari diren erakundeenak ere, honako hauen bidez: Basque Center for Climate Change (BC3) zentroa; Basque Research and Technology Alliance (BRTA) Zientzia eta Teknologia Partzuergoa, eta ACLIMA, Basque Environment Cluster klusterra.

Eratzeko bileran, Foroaren Lehendakaritzaren Lehen Adierazpena aurkeztu zuen lehendakariak, “2030 Agenda: beharra eta aukera. Euskadiren konpromisoa” izenekoak. Adierazpen horrek azpimarratzen du koordinazioa eta hitzarmena optimizatzea dela Foroaren lehen helburua, 2030 Agendaren gobernanta-jardunbide on bat ezarri ahal izateko. Hori oinarri hartuta, lau izan ziren aurreikusitako erronka handiak:

- Klima-aldaketari buruzko nazioarteko hitzarmenei balio erantsia ematea. Anbizioa handitzea zenbait helburutan, hala nola deskarbonizazioa, berotegi-efektuko gasak deuseztatzea, karbono-neutraltasuna, energia berriztagarriak eta biodibertsitatea.
- Hiri Agenda bat koordinatzea eta sustatzea, ekosistema berde eta inklusiboko hiria, mugikortasuna eta hirigintza bultzatzeko.
- Ekitatean oinarritutako eraldaketa ekonomiko-digital inklusiboaren erronkei irtenbideak emango dizkieten proiektu eta ekimen teknologikoak identifikatzea, partekatzea eta bultzatzea.
- Elkarlanean aritzea giza duintasuna eta giza eskubideak defendatzeko, pobrezia eta bazterkeria desagerrarazteko, genero-berdintasuna bermatzeko eta erronka demografikoari batera erantzuteko.

Foroaren egiturak Osoko Bilkura, Batzorde Iraunkorra eta bost lantalde ditu: Gobernanta, Bultzatu 2050 Euskadiko Hiri Agenda, Eraldaketa Soziala, Eraldaketa Energetiko-klimatikoa eta Eraldaketa Ekonomiko-digitala.

Lantalde bakoitzerako lan-saioen egutegia, ibilbide-orria eta urtero landu beharreko helburu zehatzak ditu Foroak. Halaxe daude jasota *Gizarte Trantsizioko eta 2030 Agendako Eragile Anitzeko Foroaren 2022ko kudeaketa-planean*. <https://www.euskadi.eus/foro-multiagente/web01-a2lehetr/es/>

Era berean, 2017az geroztik, Eusko Jaurlaritzak Borondatezko Txostenak argitaratzen ditu Euskadik 2030 Agendari egiten dion ekarpenari buruz, eta 2022an GJHei eta 2030 Agenda Bonuen Programari buruzko informaziorako eta dibulgaziorako urteko kanpaina egin du, dibulgazio- eta/edo prestakuntza-ekintzak diruz laguntzeko, eta hezkuntza-lantalde bat sortu du tresna eta baliabide pedagogikoak sortzeko.

II. Garapen jasangarrirako helburuen dimentsio kulturalak

Euskadi Basque Country 2030 Agendaren hitzaurrean esaten denez, Agendan planteatzen diren erronka globalei tokiko esparrutik aurre egiteko, auzolanaren espirtuarekin egingo da lan, hau da, guztion ongia lortzera zuzendutako elkarlanarekin .

Auzolana herritarren arteko elkarlana da, komunitatearen mesederako egiten dena, eta erantzunkidetasunean, parte-hartzean eta lankidetzan oinarritzen da. Baliabide komun ukigarri eta ukiezinak mantendu eta garatzeko balio izateaz gain, komunitateko kideen artean kidetasun-sentimendua eta aintzatespena indartzen laguntzen du. Funtsean landa-munduan badu ere jatorria, gaur egun hainbat herritan eta udalerritan dirau auzolanak, eta haietan ikus daiteke zer fruitu ematen dituen.

Auzolanaren balioaren aipamen horrek, berezko izateko eta egiteko modu horrek, argi eta garbi erakusten du kultura gure izatearen parte dela eta gure bizimoduak taxutzen dituela: bere baitan hartzen ditu pertsonak beren gizatasuna adierazteko dituzten balioak, sinesmenak, uste sendoak, giza adierazkortasuna, hizkuntzak, jakintzak eta arteak, tradizioak, elkarrengaitzeko moduak, erakundeak eta bizimoduak. Gizartearen balioetan oinarrituta eraikitzen da gainerako guztia, eta balio horiek adierazteko modua da kultura. Ez da harrizkoa, beraz, *auzolanaren* espiritutik abiatuta aurre egin nahi izatea lurraldeko erronkei.

Kultura-balioetan, tokiko prozesuetan eta garapen jasangarria egoera espezifikotara ekartzean eragiteko modu bat da, zalantzarik gabe.

Euskadi Basque Country 2030 Lehen Agenda egin zenetik Eusko Jaurlaritzak GJHak betetzeko hartutako egungo konpromisoetara, aurrerapen handia nabari da kultura- eta hizkuntza-eskubideekin lotutako gaietan.

Lehenengo dokumentu horretan, kultura-aniztasunaren, kulturartekotasunaren, eleaniztasunaren, bizikidetzaren eta giza eskubideen sustapena bultzatzen da, eta alderdi horiek lotura handia dute kalitatezko hezkuntza inklusiboa eta ekitatiboa bermatzearekin eta pertsona guztientzako etengabeko ikaskuntzarako aukerak sustatzearekin (4. GJH).

Era berean, dibertsitatearen kudeaketa positiboa egin beharra jasotzen da, gizarte-kohesio handiagoa sustatzeko, eta migratzaileak, errefuxiatuak edo erlijio-komunitate desberdinetakoak izateagatik eskubideak urratuta dituzten pertsonen artean desberdintasunak murrizteko (10. GJH). Horretarako, Eusko Jaurlaritzak Herritartasunaren, Kulturartekotasunaren eta Immigrazioaren esparruan Jarduteko Plana dauka kudeaketa hori aurrera eramateko tresna gisa. Era berean, garapen jasangarrirako gizarte baketsuak eta inklusiboak (16. GJH) eraikitzen laguntzen du, kultura-aniztasunaren balio positiboai eta arrazakeriaren eta xenofobiaren prebentzioari buruzko sensibilizazio-programak bultzatzen baititu.

Era berean, erronka gisa planteatzen da kultura eta kultura-ondarea dinamizatzeko eta sustatzeko estrategia bultzatzea eta euskararen erabilera sustatzea 11. GJH betetzeko ekarpen gisa: hiriak eta giza kokalekuak inklusiboak, seguruak, erresilienteak eta jasangarriak izatea lortzeko ekarpen gisa, alegia. Horretarako, bi tresna identifikatu dira: "Euskal Kultura Auzolanean 2020" Kulturaren Euskal Plana, eta Euskararen Agenda Estrategikoa 2017-2020.

Egungo legegintzaldian (2020-2024) Eusko Jaurlaritzaren Trantsizio Sozialaren eta 2030 Agendaren Idazkaritza Nagusia sortu da, eta GJHak betetzeko konpromisoak eta tresnak garatu dira.

Aurrerapen horretan nabarmendu behar da Kultura eta Hizkuntza Politika Sailari lotutako konpromiso eta ekimen zehatzak agertzen direla, 13 konpromiso eta 74 ekimen guztira, besteak beste honako gai hauek jorratzen dituztenak:

- Euskal sortzaileen, artisten eta kulturako profesionalen eskubide sozioekonomikoak hobetzea.
- Emakumeen ahalduntzea bultzatzea sorkuntzaren eta kulturaren esparruan.
- Emakumeek iruditeria kolektiboa eraikitzeke egiten duten ekarpenaren garrantzia ikusaraztea.
- Kulturako profesionalen ibilbide profesionala eta prestakuntza-ibilbidea baliozkotzea.
- Haurren, nerabeen eta gazteen sormen-gaitasunak sustatzea eta arte-diziplinekiko harreman goiztiarra bultzatzea, hezkuntza-sisteman sorkuntza artistikoa eta kulturala ezagutzeko programen bidez.
- Ondare immateriala, dokumentala eta industrial babestea, balioestea eta gizarteratzea.
- Museoen, arte-zentroen, prestakuntza-espazioen, sorkuntza- eta hausnarketa-espazioen, sare sortzailearen eta abarren arteko lankidetzaren areagotzea.
- Digitalizazioa eta berrikuntza bultzatzea;
- Euskararen Agenda estrategikoa onartzea eta garatzea, eta herritarren hizkuntza-eskubideak bermatzeko neurriak hartzea.

Aurrerapen argia egin da 2030 Agendaren dimentsio kulturalari heltzeko eta kultura- eta hizkuntza-eskubideak mahai gainean jartzeko, hainbat ikuspuntutatik eta jarduera-eremutatik. Zalantzarik gabe, premiazkoa da Euskadiko kultura- eta sormen-sektorea 2030 Agendarekiko sentsibilizatzea eta gaitzea; izan ere, sektore hori da orain arte Agendatik at gehien egon denetako bat, baina, horrekin batean, kultura- eta hizkuntza-eskubideei buruz kontzientzia handiagoa hartzen hasi behar du, eta eskubide horiek bere lengoaiari eta jardueran txertatzen hasi, jardunbide egokiak sortzen hasteko.

Aurten, Ondareari eta Jasangarritasunari eskainiak dira Ondareari buruzko Europako Jardunaldiak. Euskal administrazio publikoek (Eusko Jaurlaritza, foru-aldundiak eta udalak), hirugarren sektoreak eta kultura-erakundeek bat egingo dute ondareak gizarte jasangarrien eraikuntzan duen zeregina ikusarazteko jardunaldi horiekin.

UNESCO Etxean, 2030 Agendaren esparruan kolektibo zaurgarrien giza eskubideak jorratzen dituen *Todas Juntas | Guztiok Batera* taldearen bultzatzaile gisa, AMUGE - Euskadiko Emakume Ijitoen Elkartearekin elkarlanean ari gara kultura- eta hizkuntza-eskubideen inguruan sentsibilizatzeke eta gaitzeko. AMUGE Euskadiko Emakume Ijitoen Elkartearen egitekoa da, oro har, ijito komunitatearen eskubideak eta garapen osoa defendatzea eta sustatzea, eta, bereziki, EAEko emakume ijitoentzako arreta, sustapena eta ahalduntzea, beren etnia- eta kultura-berezitasuna galdu gabe.

<https://www.unescoetxea.org/dokumentuak/todasjuntas-informe.pdf>

*** Alexandra Xanthaki. Errelatore bereziaren kultur eskubideei eta garapen jasangarriari buruzko txostena hemen kontsulta daiteke:**

<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N23/123/29/PDF/N2312329.pdf?OpenElement>

Alexandra Xanthaki eskubide kulturei buruzko Errelatore Bereziak, Nazio Batuen Batzar Nagusiari egindako lehen txostenean, UNESCO Etxeak txosten horri egindako ekarpena aipatzen du, bai eta Eusko Jaurlaritzaren Trantsizio Sozialaren eta 2030 Agendaren Idazkaritza Nagusiaren jardunbide egokia ere, Garapen Jasangarrirako Helburuei egindako tokiko ekarpenaren berri bere borondatez emateagatik.